

T43065

Colocviul Internațional
de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu”
ediția a X-a, Suceava

Limbaje și comunicare

X₁

Creativitate, semanticitate, alteritate

Si tout est signe, le signe est-il tout?

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL DE ȘTIINȚE ALE LIMBAJULUI
„EUGENIU COȘERIU”

Ediția a X-a:

Suceava, 22-24 octombrie 2009

Sanda-Maria ARDELEANU, Ioana-Crina COROI,
Mircea A. DIACONU, Dorel FÎNARU
(Coordonatori)

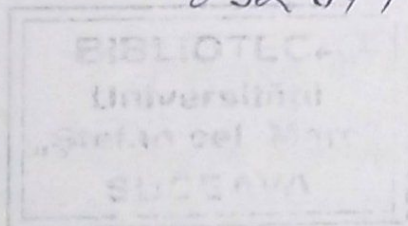
LIMBAJE ȘI COMUNICARE

Volumul X₁

CREATIVITATE, SEMANTICITATE, ALTERITATE

*In memoriam Dumitru IRIMIA
(1939-2009)*

232 817

Biblioteca USV

063615

Casa Editorială Demiurg
Iași * 2009

LINGVISTICA TEXTULUI

CA HERMENEUTICĂ A SENSULUI

Eugeniu COȘERIU

1. În epistemologia implicită sau explicită a lingvisticii actuale se tinde să se considere lingvistica textului drept lingvistică *generală* (știință generală a textelor) *aplicată* textelor individuale. Acest fapt nu este acceptabil fără distincții, dat fiind că în lingvistica textului, prin însăși natura obiectului său, individualul este dat înaintea (și este fundamentul) generalului. Sensul propriu al lingvisticii textului, amplitudinea și limitele sale, în relație cu literatura și totodată cu „ideologia”, se pot stabili într-o formă satisfăcătoare doar plecând de la faptul că o astfel de lingvistică are în vedere planul prin excelență *individual* al *discursurilor*.

2. Într-adevăr, în ceea ce privește individualul considerat în sine însuși („obiecte”, nu „concepte”, nici „clase”), nu poate exista știință generală, ci doar *descriere* și *analiză*: un obiect poate fi doar analizat și descris.

3.1. Un discurs este un fapt *semiotic*: constă din semne, mai bine zis din „semnificați” care sugerează un „conținut”, care, la rîndul său, nu apare ca atare în discursul însuși considerat în realitatea sa exterioară și dovedită empiric. De aceea, ca în întreg domeniul faptelor semiotice, *a analiza* și *a descrie* un discurs înseamnă propriu-zis *a-l interpreta*; altfel spus, a identifica într-un mod fundamentat conținutul pe care îl sugerează (sau pe care îl „exprimă”). În acest sens, lingvistica textului – ca, pe de altă parte, toată lingvistica privitoare la cele două fețe ale semnelor – este *hermeneutică*, revelare sistematică și fundată pe un conținut: mai exact, în acest caz, *hermeneutică a discursului* (sau „textului”).

3.2.1. Există trei tipuri de conținut lingvistic: *desemnare*, *semnificație* și *sens*. Desemnarea este referința la realitatea „extralingvistică”, altfel spus această realitate însăși (ca „reprezentare”, „fapt”, „stare de lucruri”), independent de structurarea sa prin intermediul cutărei sau cutărei limbi, și este proprie vorbirii în general. Semnificația este conținutul dat în fiecare caz printr-o limbă determinată. Sensul este conținutul propriu al unui discurs ca manifestat prin desemnare și semnificație: atitudinea umană pe care discursul o implică sau finalitatea cu care se realizează. Astfel, de pildă, „întrebare”, „răspuns”, „poruncă”, „rugămintă”, „chemare”, „salut”, „constatare” sînt unități minimale de sens. Prin urmare, lingvistica textului este *hermeneutică a sensului*, la fel cum lingvistica vorbirii este *hermeneutică a desemnării* și lingvistica limbilor, *hermeneutică a semnificației*.

3.2.2. În *sens*, relația semiotică este dublă: pe de o parte, semnele semnifică ceva (în limbă) și desemnează ceva (ca „extralingvistic”) și, pe de altă parte, semnificatul și desemnatul prin semne funcționează la rîndul lor ca „semnificant” pentru un conținut de ordinul al doilea, care este tocmai sensul. Prin urmare, hermeneutica sensului implică drept preliminară cunoașterea semnificației și desemnării, și, cu aceasta, a corespondențelor hermeneutice. Pe de altă parte, într-un discurs complex, unitățile de sens se combină („se articulează”) unele cu altele în

unități de nivel de fiecare dată superior, pînă la sensul global al discursului avut în vedere. Interpretarea unui discurs trebuie să fie, prin urmare, în fiecare caz, probare fundamentată și justificare a articulării sensului.

3.2.3. A explica sensul în text înseamnă, așadar, a orienta conținutul deja înțeles către o expresie determinată: a arăta că semnificației macrosemnului în text îi corespunde o expresie specifică.

3.3. Sensul apare doar în discursuri, însă în *toate* discursurile, nu doar în cele literare. Totuși textul literar ocupă sub acest aspect o poziție privilegiată, deoarece poezia („literatură” ca artă) este spațiul plenitudinii funcționale a limbajului: al maximei manifestări a posibilităților sale.¹ De aceea, lingvistica textului este (sau trebuie să fie) în primul rînd *hermeneutică literară*. Dar în măsura în care orice text are sens, lingvistica textului trebuie să ia în considerație și textele neliterare, exprimînd particulara reducere a posibilităților de manifestare de sens care apare în acestea. Din acest punct de vedere, lingvistica textului coincide cu *stilistica textelor*, mai exact, o înglobează, pentru că merge dincolo de textele literare, în același mod în care înglobează toate celelalte forme de abordare a textelor pe care obișnuim a le denumi *filologie*.

4.1. Ca orice hermeneutică, lingvistica textului implică o *metodologie* și o *euristică*, iar acestea sînt cele care constituie aspectul său „general”. În euristică, în particular, e vorba de a stabili registrul de așteptări, altfel spus al tipurilor de sens atestate sau posibile și al procedeelelor pe care obișnuiește să le implice, sau le-a implicat în discursuri deja experimentate.²

Un astfel de registru trebuie, fără îndoială, considerat ca „deschis”: în texte noi s-ar putea identifica noi procedee și tipuri de sens, sau sensuri noi ale unor procedee deja utilizate.

4.2. Contrar a ceea ce crede, acest fapt nu constituie deloc o limitare a lingvisticii textului și nu altfel stau lucrurile în descrierea limbilor. Și în acest caz „gramatica generală” este, în realitate, euristică, registru deschis de posibilități, iar descrierea unei limbi este hermeneutică: identificare a funcțiilor semantice ale acelei limbi și a procedeelelor pe care le manifestă. Iluzia că gramatica ar fi știință propriu-zisă și nu hermeneutică se datorează faptului că euristica gramaticală este mult mai avansată decît cea textuală sau, cu alte cuvinte, că deja cunoaștem un mare număr de posibilități ale semnificării și de procedee expresive, în așa fel încît, în limbi nestudiate încă, întîlnim de cele mai multe ori tipuri de semnificație și procedee deja întîlnite în alte limbi. Diferența reală este mai degrabă de ordin cantitativ: rezidă în faptul că varietatea textelor este mult superioară varietății limbilor.

5.1. Un discurs este un fapt de vorbire. Dar vorbirea este o activitate complexă care depășește lingvisticul, în sens strict; nu se vorbește doar cu semne lingvistice (aparținînd unei limbi anume), ci și prin intermediul activităților expresive complementare, în acord cu anumite principii generale ale gîndirii și în

¹ Cf. Eugeniu Coșeriu, 2009, *Teze despre tema, limbaj și poezie*, în vol. *Omul și limbajul său*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, p. 161-166.

² Cf. Eugeniu Coșeriu, 1980, *Textlinguistik. Eine Einführung*, Gunter Narr, Tübingen, p. 68-111.

acord cu cunoașterea „lucrurilor”, mai bine zis, a ideilor și credințelor privitoare la „lucruri”, în acord cu o anumită „ideologie” (stratificată într-o serie de „ideologii” de mai mică sau mai mare anvergură), toate acestea contribuind la conținutul discursurilor.

5.2. În acest sens, orice discurs „reflectă” (adică manifestă) o ideologie, exact în același mod în care o manifestă o limbă (sau diverse limbi): e vorba de o ideologie „instrumentală”, care aparține semnificantului discursurilor.

5.3. În această ideologie *cu care se fac discursurile trebuie să distingem ideologia care se face în discursuri și nu aparține „semnificantului” lor, ci „semnificatului”, adică sensului lor. În textul literar o astfel de ideologie poate corespunde (sau poate fi reinterpretabilă în termenii) unei ideologii „comune” sau „generale”, dar, ca literar manifestată, este întotdeauna „singulară”, adică în același timp individuală și universală.*

6. Câteva exemple de hermeneutică literară în legătură cu cele două ideologii se pot vedea în studiul meu *Texto, valores, enseñanza*¹ (3.2-3.2.4.). Acestea și alte analize din poezia greacă, din Cervantes, Kafka și poezia populară se regăsesc în volumul meu *Textlinguistik. Eine Einführung*, Gunter Narr, Tübingen, 1980, p. 126-140.

[Acest text a constituit suportul unei conferințe ținute la Primul Congres Național de Lingvistică a Textului, desfășurat la Universitatea din La Coruña între 2 și 4 nov. 1995. Publicat în vol. Eugenio Coseriu; Oscar Loureda Lamas, *Lenguaje y discurso*, EUNSA, Pamplona, 2006, p. 57-60]

(Traducere din limba spaniolă de Dorel FÎNARU)

¹ În vol. Manuel Casado (coord.), 1998, *Lengua, literatura y valores*, Newbook, Pamplona, p. 61-78. Reluat în vol. Eugenio Coseriu, Óscar Loureda Lamas, 2006, *Lenguaje y discurso*, EUNSA (Ediciones Universidad de Navarra), Pamplona, p. 113-126.